

УДК 338.43:634.8(477)

Ралко О.С.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ ВИНА В УКРАЇНІ

В статті визначено місце виноробної галузі України у світі за рівнем виробництва, споживання та величиною площ для вирощування винограду у 2011-2014 рр. Розглянуто споживання алкогольних напоїв в Україні, в тому числі вина, на основі якого здійснено прогноз до 2025 року. Внаслідок проведеного аналізу, зроблено висновок про низьку культуру споживання вина в Україні, загальне зниження як виробництва, так і споживання вина за досліджуваний період. У статті досліджено причини низької культури споживання вина та розроблено напрями розвитку галузі. Розглянуто стан сировинної бази для виноробних підприємств за структурою валового урожаю винограду та обсягами переробки винограду на виноматеріали. Досліджено втрати виноробної галузі України внаслідок анексії АР Крим.

Ключові слова: вино, споживання вина, виробництво вина, структура споживання вина, структура виробництва вина.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОИЗВОДСТВА И ПОТРЕБЛЕНИЯ ВИНА В УКРАИНЕ

Ралко А.С.

В статье определено место винодельческой отрасли Украины в мире по уровню производства, потребления и величине площадей для выращивания винограда в 2011-2014 гг. Рассмотрено потребление алкогольных напитков в Украине, в том числе вина, на основе которого осуществлен прогноз до 2025 года. В результате проведенного анализа сделан вывод о низкой культуре потребления вина в Украине, общее снижение как производства, так и потребления вина за исследуемый период. В статье исследованы причины низкой культуры потребления вина и разработаны направления развития отрасли. Рассмотрено состояние сырьевой базы для винодельческих предприятий по структуре валового урожая винограда и объемами переработки винограда на виноматериалы. Исследованы потери винодельческой отрасли Украины в результате аннексии АР Крым.

Ключевые слова: вино, потребление вина, производство вина, структура потребления вина, структура производства вина.

INVESTIGATION OF PRODUCTION AND CONSUMPTION OF WINE IN UKRAINE

Ralko O.

In the article are investigated the place of wine industry of Ukraine in the world by amount of production, consumption and vineyard in 2011-2014. In the article is considered alcohol consumption in Ukraine, including wine, on the basis of which has made forecast by 2025. As a result of the analysis the author underlines the low culture of wine consumption in Ukraine, a

general decrease in both production and consumption of wine in the research period. Remarkable is that during the research period the major changes undergone in own wine production, the volume of which decreased by 22.79%, while wine exports grew by 95.9%.

The author explores the reasons caused the low culture of wine consumption and identifies directions for further development of this industry. The author investigates the state of the resource base for wineries on the gross harvest of grapes and grape processing volumes on wine materials. As the result of research of resource base for wine production, the author found that the proportion of grapes grown in Ukraine on wine materials for processing purposes is only 17,12%, while imports of wine materials is 82.9%, respectively. In the article is investigated the loss of the wine industry of Ukraine due to the annexation of the Crimea.

Keywords: wine, wine consumption, wine production, wine consumption structure, the structure of wine production.

Постановка проблеми. Стрімкі зміни економічної ситуації в країні, невизначеність із подальших функціонуванням підприємств АР Крим викликають необхідність вивчення та пошуку шляхів вирішення проблем виноробних підприємств з метою визначення шляхів їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні проблеми виноградарства та виноробства вивчалися у працях Авласенко О.А. [1], Власова В.В. [2], Джабурія Л.В. [2], Белоус І.В. [2,3], Іванченко К.В. [4] та інших вітчизняних науковців. Зокрема, у їх роботах проведений огляд ринку виноробної галузі України, проаналізовано динаміку обсягів виробництва вина, досліджено стан виноградарства України з точки зору урожайності винограду та чинників, що впливають на її рівень, визначено основні проблеми розвитку галузі.

Вітчизняними та зарубіжними вченими були проведені ґрунтовні дослідження виноробної галузі України, проте недостатньо вивченими залишаються питання співставлення рівня виробництва та споживання вина в Україні з метою визначення основних причин зменшення обсягів його виробництва протягом останніх років. Крім того, найбільшого впливу виноробна галузь зазнала внаслідок тимчасової анексії АР Крим Росією у 2014 році, оскільки цей регіон з точки зору природно-кліматичних умов є найсприятливішим для вирощування винограду та його переробки на виноматеріали.

Мета статті. Дослідити сучасний стан виробництва і споживання вина в Україні з розробкою на його основі пріоритетних напрямів розвитку галузі.

Основні результати дослідження. Споживання вина в Україні завжди було традиційне, хоча і більшість експертів стверджують, що культура споживання вина в Україні є ще нерозвинутою у порівнянні з країнами Західної Європи. На недостатній розвиток саме культури споживання вина в Україні здебільшого впливають наступні фактори: закріплений міф про те, що Україна є східною країною, для якої характерне споживання саме міцних алкогольних напоїв, таких як горілка; нерозвиненість власної сировинної бази; висока вартість кінцевого продукту через нестачу виноматеріалів власного виробництва; високі енергетичні витрати через відсутність енергозберігаючих технологій; постійне зростання податкового навантаження на галузь.

Низька культура споживання вина в Україні підтверджується і дослідженням, проведеним Каліфорнійським інститутом вина у 2012 році (табл. 1).

Таблиця 1. Виробництво та споживання вина у світі за 2012 рік

Виробництво вина, тис. л	Споживання вина на душу населення, л/особу
1. Італія (4082900)	1. Ватикан (73,78)
2. Франція (4047700)	2. Андорра (46,41)
3. Іспанія (3150000)	3. Франція (44,19)
4. США (2760400)	4. Сен-П'єр та Мікелон (43,57)
5. Китай (1381600)	5. Словенія (43,47)
6. Аргентина (1177800)	6. Хорватія (42,59)
7. Австралія (1155000)	7. Македонія (41,54)
8. ПАР (1086500)	8. Португалія (40,93)
9. Чилі (1001000)	9. Швейцарія (40,44)
10. Німеччина (890300)	10. Острів Норфолк (39,90)
11. Росія (620000)	11. Італія (37,54)
...	
18. Україна (215000)	88. Україна (4,61)

Джерело: згруповано автором на основі [5].

Так, якщо за рівнем виробництва вина Україна займала 18 місце у світі, то за рівнем споживання вина на душу населення тільки 88.

Споживання вина є дійсно непоширеним в Україні, так в оприлюдненому Всесвітньому звіті по здоров'ю та алкоголю 2014 року були представлені наступні дані (табл. 2):

Таблиця 2. Споживання алкогольних напоїв в Україні

Показник	Значення
1. Споживання алкоголю на душу населення у перерахунку на л чистого спирту за 2010, в тому числі:	20,3
Частка споживання міцних алкогольних напоїв на душу населення у загальній структурі споживання, %	48,0
Частка споживання пива на душу населення у загальній структурі споживання, %	40,5
Частка споживання вина на душу населення у загальній структурі споживання, %	9
Частка споживання інших алкогольних виробів на душу населення у загальній структурі споживання, %	2,6
2. Прогноз споживання алкоголю на душу населення у перерахунку на л чистого спирту на 2015 рік	11,8
3. Прогноз споживання алкоголю на душу населення у перерахунку на л чистого спирту на 2020 рік	11,3
4. Прогноз споживання алкоголю на душу населення у перерахунку на л чистого спирту на 2025 рік	11,3

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

Таким чином, для українців традиційним є споживання саме міцних алкогольних напоїв, що у структурі споживання на особу займають найбільшу питому вагу, а саме 48%. Незначна частка споживання вина у загальній структурі споживання алкогольних напоїв, з урахуванням 18 місця України у світовому рейтингу по виробництву вина, свідчать, що в Україні ще недостатньо розвинута культура споживання вина.

Варто звернути увагу на прогноз споживання алкогольних виробів в Україні, так, якщо фактичне споживання алкогольних виробів у 2010 році на особу складало 20,3 л чистого спирту, то експерти прогнозують, що у 2015 році цей показник буде становити 11,8 л, тобто на 42% менше. Даний прогноз має фактичне підтвердження, так практично всі основні оператори ринку пива та горілки констатують зменшення обсягів споживання алкоголю в Україні.

За дослідженням проведеним the Companion group, у 2014 році обсяг виробництва пива знизився на 12,8 % у порівнянні з попереднім періодом, горілчаних виробів, - на майже 20% (дані за 8 місяців 2014 року у порівнянні з аналогічним періодом у 2013 році), вина на 37,7% (дані за 6 місяців 2014 року у порівнянні з аналогічним періодом у 2013 році). Проте більшість експертів спад виробництва алкогольних виробів пов'язують в першу чергу із зниженням купівельної спроможності населення, підвищенням ціни реалізації готових виробів внаслідок підвищення акцизних зборів та збільшенням тіньового ринку України.

Розглядаючи власне виробництво вина, слід звернути увагу, що воно повністю задовольняє внутрішній ринок і, навіть з урахуванням імпорту, дозволяє вітчизняним товаровиробникам експортувати продукцію (табл. 3).

Таблиця 3. Виробництво і споживання вина в Україні за 2011-2014 рр., тис. дал

Рік	Власне виробництво	Імпорт	Експорт	Споживання
2011	23430,3	5294,8	3349,6	25375,5
2012	21500,0	3706,8	4530,5	20676,3
2013	18089,9	3870,8	6562,9	15397,8
6 місяців 2013	7981,2	1676,0	3349,6	6307,6
6 місяців 2014	4974,6	1386,1	2432,6	3928,1

Джерело: складено автором на основі даних [5, 7]

Отже, можна зробити висновок, що виробництво вина в Україні та його споживання постійно скорочуються протягом 2011-2014 рр. Ще одним підтвердженням факту низького рівня споживання вина та високої залежності обсягів реалізації цього продукту від рівня купівельної спроможності населення є і динаміка імпорту вина в Україну, що має тенденцію до постійного скорочення. Найбільших змін зазнало власне виробництво. За 3 роки його обсяг скоротився на 5340,4 тис.дал, або 22,79%. За цей же період експорт вина виріс на 95,9%, або 3213,3 тис.дал.

Проведемо порівняння темпів зміни виробництва і споживання вина (табл.4).

Таблиця 4. Темпи зміни виробництва і споживання вина в Україні за 2011-2014 рр.

Показник\Період	2012\2011	2013\2012	2014\2013
Темп зміни виробництва вина	0,918	0,841	0,623
Темп зміни споживання вина	0,815	0,745	0,623

Джерело: розраховано автором на основі даних[5,7]

Таким чином, можна зробити висновки: виробництво і споживання вина в Україні постійно скорочується, споживання вина в Україні скорочувалось більш швидкими темпами, ніж виробництво у період 2011-2013рр., у 2014 р. ситуація вирівнялась.

В такій ситуації стратегія розвитку виноробної галузі повинна ґрунтуватись на двох взаємодоповнюючих напрямках:

- за умов низької культури споживання вина в Україні та за наявності достатньо потужної бази для його промислового виробництва необхідно розвивати експорт продукції, - такий напрям розвитку є дуже перспективним особливо з огляду на налагодження торгівельних взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом, адже в останньому культура споживання вина дуже потужна, так за словами голови Укрвинпрому В. Кучеренко, виноробна галузь є локомотивом економіки Європи, приносячи щорічно близько 8 млн. євро в бюджет регіону [8];

- іншим напрямком розвитку виробної галузі України окрім експорту має стати пропаганда споживання цього продукту на внутрішньому ринку, що також є перспективним напрямком, оскільки питома вага споживання пива у загальній структурі споживання складає в Україні 40,5%, що фактично є потенційним ринком для виробників вина, проте такий розвиток культури споживання повинен ґрунтуватись в першу чергу не на рекламі окремих продуктів та виробників, а на пропагуванні самої культури споживання вина.

Аналізуючи стан та перспективи розвитку виноробної галузі України першочергово постає питання про обсяг втрат через анексію АР Крим Росією. Розглянемо це питання детальніше.

У Галузевій Програмі розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року зазначається, що площі під вирощування винограду займають незначну питому вагу в площі сільськогосподарських угідь від 0,9% в Миколаївській і Херсонській областях, до 4,4% - в АР Крим станом на 2008 рік [9]. З огляду на анексію Криму, фактична сировинна база залишається тільки в Одеській, Миколаївській, Херсонській та в незначній кількості в інших областях України. Позитивною тенденцією є нарощення площ під вирощення винограду в Одеській області, що відобразилось і в структурі валового урожаю винограду за 2012-2014 рр. (табл. 5).

Таблиця 5. Структура валового урожаю винограду за територіальним розподілом за 2012-2014 рр.

Регіон	Питома вага валового урожаю регіону у загальній структурі за, %:		
	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Одеська область	46,6	44,6	61,12
АР Крим	20,6	16,6	-
Миколаївська область	11,5	11,4	19,5
Херсонська область	8,7	10,9	15,8
Інші	12,7	16,6	3,58

Джерело: побудовано автором на основі [7, 10]

Позитивним з огляду на поточний стан України є дві тенденції: найбільша питома вага урожаю в Одеській області та скорочення урожаю в АР Крим на 4% у 2013 році, у 2014 році із зрозумілих причин АР Крим не враховувалась офіційною статистикою. Проте, як зазначає голова Укрвинпрому Володимир Кучеренко АР Крим залишається найбільш сприятливим регіоном для вирощування винограду, у 2014 році після анексії Криму сировинна база для виноробства на материковій частині стала 50 тис. га, що унеможливило розвиток галузі за

рахунок власного виробництва виноматеріалів та за відсутності державної та міжнародної підтримки [8].

Для порівняння розглянемо площі для вирощування винограду в інших країнах. Так, станом на 2012 рік за даними дослідження Каліфорнійського інституту вина та Статистичного бюро Міжнародної організації виноградарства та виноробства, площі посівів під вирощування винограду у лідерів ринку становили [5]: Іспанія 911,36 тис. га, Франція 756,1 тис. га та замикає трійку лідерів за площами під вирощування винограду Італія, - 715,78 тис. га.

Розглянемо ще один показник стану виноробної галузі України, обсяги переробки винограду на виноматеріали (табл. 6):

Таблиця 6. Обсяги переробки винограду на виноматеріали за регіонами України за 2013-2014 рр., т

Регіон	Обсяг переробки винограду на виноматеріали		У тому числі виноград	
	2014р.	у % до 2013р.	власно вирощений	закуплений
Україна	228933,1	74,3	39176,6	189722,9
Миколаївська	44674,7	62,7	4767,1	39907,6
Одеська	139921,9	75,4	26848,3	113073,6
Херсонська	36136,9	86,6	7457,7	28645,6
Закарпатська та Запорізька області	8199,6	дані відсутні	103,5	8096,1

Джерело: дані Державного комітету статистики України [10]

Отже, обсяг переробки винограду на виноматеріали в Україні суттєво скоротився, а саме на 25,7% у 2014 році порівняно з 2013 роком, окрім зниження потреби у виноматеріалах через скорочення обсягів виробництва вина в Україні на це вплинула не в останню чергу тимчасова анексія АР Крим Росією. Порівняно з 2013 роком, у 2014 році переробка власно вирощеного винограду скоротилася на 57,5%, а закупленого на 19,31% [10,11].

Розглянемо структуру обсягів винограду для переробки на виноматеріали за 2014 рік (рис. 1).

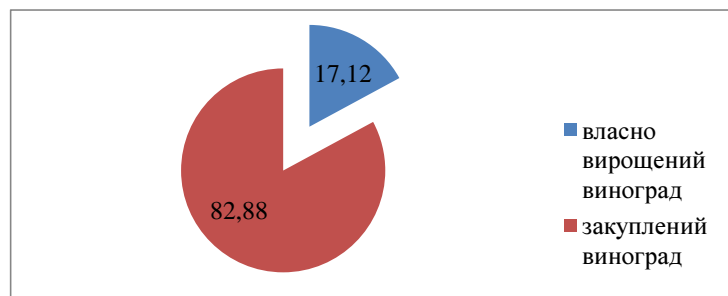

Рис.1. Структура обсягів переробки винограду на виноматеріали за 2014 рік, %

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Таким чином, для існування підприємств виноробної галузі гостро постає питання щодо розвитку власної сировинної бази, оскільки частка вирощеного винограду в Україні на переробку на виноматеріали складає всього 17,12%.

Висновки. Обсяг виробництва та споживання вина в Україні протягом 2011-2014 рр. скорочується, що в першу чергу обумовлено низькою культурою споживання вина в країні. Так, за даними міжнародних досліджень, Україна посідає за обсягом виробництвом вина 12 місце в світі, а за рівнем споживання на душу населення - 88 місце. Низька культура споживання підтверджується і низькою питомою вагою споживання вина у загальній структурі споживання алкогольних виробів, а саме 9% станом на 2010 рік. Станом на 2014 рік вітчизняні підприємства виноробної галузі забезпечені власною сировиною тільки на 17,12%, що менше на 57,5% порівняно з 2013 роком. Враховуючи такі тенденції на ринку та найскладніший за історію розвитку галузі 2014 рік через анексію Криму галузь має потенціал для розвитку, проте потребує як ніколи виваженої та системної політики управління та підтримки, особливо зі сторони держави.

1. Авласенко О.А. Сучасні тенденції розвитку виноробства в Україні і її регіонах [Електронний ресурс] / О.А. Авласенко // Ефективна економіка. – 2014. - № 6. – Режим доступу: <http://www.econotny.nauka.com.ua/?op=1&z=3128>

2. Винная дорога Одецины / В. В. Власов, Л. В. Джабурия, И. В. Белоус [и др.] // Виноград. – 2010. – № 1-2.

3. Белоус І. В. Особливості сучасного економічного розвитку виноградарства і виноробства України / І. В. Белоус // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2010. - Вип.2(53).

4. Іванченко К.В. Розробка раціональної технології газованих напівігристих вин : Автореф. дис... канд. техн. наук : 05.18.07 / К. В. Іванченко; Нац. ун-т харч. технологій. - Х., 2004.

5. World Statistics of the Wine Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wineinstitute.org/resources/statistics>

6. Global status report on alcohol and health 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/msb_gsr_2014_3.pdf

7. Обзор рынка вина в Украине от инвестиционного портала Inventure [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://inventure.com.ua/analytics/investments/obzor_rynka_vina_ukrainy

8. Кучеренко В. Открываем Америку / В. Кучеренко // Companion. – 2014. – № 39-40.

9. Галузева Програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_cu/pg_gbwsl/

10. Експрес-випуск Державної служби статистики України «Переробка винограду та виробництво виноматеріалів у 2014 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk/express/expr2015/01/02pdf.zip>

11. Експрес-випуск Державної служби статистики України «Переробка винограду та виробництво виноматеріалів у 2013 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/express/expr2013/expres_u_2013.html